

Den hovsamme

Fritänkaren

Nr. 57 Midsommar 1997.

Femte årgångens nummer 6.

Innehåll :

Valborg '97	2
Polemiken kring Göteborgs Stadsteater	3
Fritänkarens svåra arbetsvillkor	4
Gösta Schein in memoriam	5
Den hyggelige Antonin Dvorak	6
Två filmer : "Michael Collins" och "Trettondagsafton"	7
Kulturkalender för juli 1997	8
<i>Resor:</i>	9
Drömresan, del 2 : Bulgarien	9
Den heliga tystnadsplikten, del 6, av J.B.Westerberg	10
Expedition Oman, del 3	12
Nya Himalayaturer, del 16 och avslutning	14
Heinrich Harrers återkomst till Tibet	15
Expedition Tibet maj '97 - inledning.	15

I detta nummer har vi nu äntligen kommit till slutet av vår ytterst framgångsrika Himalaya-resa i november '95, en resa som blir svår att överträffa; men frågan är om inte den här försiktigt introducerade resan till Kailas och Mount Everest i Tibet nu i maj '97 blev ännu bättre.

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men behandlar även gärna politik, religion och resor. Den beräknas utkomma med 10 à 12 nummer årligen på svenska och minst 2 på engelska. Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion: C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 41461 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro: 621 39 94 - 4 . ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration: 300 kr

Copyright (c) C. Lanciai med medarbetare.

Redaktionsslut i detta nummer : juni 1997

Detta är Letnany-förlagets 34-e publikation.

Valborg '97

Ehuru det gamla Valborgsgänget ständigt fortsätter att urarta så har det samtidigt upphört att förändras. Urartningen har alltså blivit statisk. Emellertid synes den i år ha nått exemplariska höjder i sin statiska urartning då Valborgsmässoafton till allas ve och fasa inföll på en onsdag. Den var alltså frikopplad från varje möjlighet till en helg och skulle dessutom åtföljas av en infernalisk klämdag. Det hade inte kunnat bli värre.

Därför blev det ingen förtrupp i år med förfestande och pliktskyldiga invigningsceremonier, utan alla kom i stället relativt samtidigt till den enda möjliga sammankomsten relativt försenade. Således infann sig inte en enda sångare till Gunnars i mars utlysta generalrepetition, och pianot, som inte stämmts på två år, blev inte ens stämt till denna livsviktiga uteblivna generalrepetition. Gunnar fick alltså öva ensam utan sångare vid ett ostämt piano. När en timme återstod till festen gick han hem, då det var dags att ta på sig fracken så att inte även detta skulle bli försenat. Fem minuter efter hans avtågande från den uteblivna generalrepetitionen kom sångarna.

Då sedan allting skulle förberedas och ske på en gång, och pianostämmaren inte kunde stämma pianot och dra på sig fracken samtidigt, stämde pianot på en höft och blev snarare nedstämt än tempererat. Det fick sedan stämmas om ett antal gånger under tilltagande förstämning. Den slutliga stämningen lämnades ofullbordad, då pianot förmodades bli nedstämt tillräckligt igen till nästa år för en ny stämningssman att finna det lönt att sätta i gång med nya stämningar.

De försenade ankomsterna berodde på ett obestämt antal oförutsedda omständigheter. Egentligen var allt väl organiserat från början, men när perfektionen inte kunde bli mera önskvärd visade sig ekvationen inte gå ihop. Ekipagen blev för fulla. Därför inleddes i sista stund en viss telefonterror för att få med de överblivna i de ekipage som återstod. Dessa var inte många, då de flesta redan rullat utför ned mot Lund. I samband med detta uppstod även problem med vissa telefonsvarare. Vissa har nämligen *fax*, som de har kopplat till sina telefoner. När då någon försöker komma i kontakt med dessas telefonsvarare för angelägna leveranser av livsviktiga meddelanden möts han av ett ytterst ogästvänligt skrikande och tjutande i telefonen, ungefär som en kaffekokande pipplisa, som någon lämnat i evighet kvar på spisen enkom för att skrämma bort ansökande talarkandidater till den outhärliga automatiska telefonsvararen.

Även andra komplikationer uppstod. Även våren var försenad. Däröver klagade redan Lars Wivallius högljutt med skärande ve på 1600-talet, och det kändes som om den dröjt med sin ankomst ända sedan dess, vilket Lasse Sivik mycket sakligt och lämpligt påtalade i sitt vårtal. Det hade snöat ännu den 26 april, det hade varit ständigt mulet och regnat, alla frös, ingen värmande värbrasa tändes på backen, ingen tyckte om Göran Persson, och den brittiska regeringen gick mot sin definitiva undergång i det engelska kvalvalet.

Även många gamla trogna Valborgsfirare hade skingrats för olika vindar. Sven och Kim kom inte loss från Irland, Icke och Lisbeth satt fast i Athen, och Christian hade på ett hår när hållits borta från Tibet till efter Valborg. Ändå var uppslutningen anmärkningsvärt god: 26 personer var närvarande vid bordet, inga tal saknades, inga tilltugg eller flaskor med innehåll heller, och till och med den korrekta stämningen infann sig, ehuru en somnade vid bordet.

Emellertid utlöste sig även de universella förstämningarna i etern genom vilda och förvånansvärda debatter, vars like sällskapet aldrig upplevat tidigare, och som hotade övergå i betänkliga handgripligheter. Den mest hätska debatten utlöstes av den vågade texten till *Lalla-visan*, som allmänt sjöngs till den annars så menlösa *Hylands hörna* under 50-talet. Denna svåra text hade pietetsfullt överförts på papper

till alla festdeltagares stora förtjusning för att därmed underlätta allsången, så att alla kunde sjunga innantill. Jan Westin menade dock att texten var fel, medan Janne från Varberg hävdade motsatsen. Genom denna vidgande meningsskiljaktighet polariserades två partier av extremt motsatta åsikter, och ingen kompromiss kunde nås. I saknad av en politisk lösning och för att undvika slagsmål och tumult med kombinerad Valborgs- och Varbergskris kom de stridande parterna överens om att sjunga visan innantill en gång till. Efter denna järnbördsprövning kapitulerade Jan Westin fastän han visste att han hade rätt och de flesta höll med honom. Denna kapitulation accepterades då andra visste att han hade fel.

Den andra stora debatten utlöstes av Marie Lundbergs kontroversiella tal till mannen, där problematiken kring pojkar och män som kissar på och utanför ringen med djärvhet åskådliggjordes, vilket ledde till allmänt tumult, då debatten blev omöjlig att hejda och avsluta. Det faktum att pojkar och män kissar på och utanför ringen kunde bara inte bortförklaras. Även om vissa pojkar och män sitter ner och andra torkar upp efter sig, så återstår det faktum, att ett oöverskådligt antal pojkar och män fortsätter att kissa på och utanför ringen, utan att någonting kan hejda dem. Till och med lagstiftningsåtgärder torde vara föga effektiva. Frågan bordlades slutligen till nästa Valborgsmäsofirande debatter.

Därefter vidtogs det häftiga debatterandet på mera musikalisk nivå med Sören, Janne, Åke och Kalle som exemplariska gluntar respektive magistrar. Christian och Gunnar framförde tre serenader ehuru Christian beklagade att han hostat bort sin röst under hela april och att de ej ens kunnat förbereda sig ordentligt. Emellertid höll pianot stämningen under hela kvällen och började upplösas först fram emot fyra-halvfem-tiden, när de sista mot sin vilja fann en naturlig övergång till ett allmänt sovande tillstånd.

Även under första maj-lunchen var uppslutningen god med fler deltagare än vad som fick plats vid eller under bordet. Härvid sjöngs flera snapsvisor och "Vila vid denna källa" för första gången, som begicks tre toner lägre än originalet, men även damer deltog. Resultatet blev en märklig klang som vid en rysk operakör med både mycket djupa till antalet dominerande basar och skira sopraner som lärkor i skyn högt ovan donkosackernas breda djup.

Kort sagt, om väl våren var kylslagen och dröjde med sin presentation, så värmdes dock sällskapet desto mera, som om det hade gällt att ta igen det förlorade året 1996 men samtidigt som om ingenting hade förändrats sedan 1963.

(forts. i detta nummers sista artikel.)

Polemiken kring Göteborgs Stadsteater

öppet brev från en refuserad pjäsförfattare.

"Med tack för Er senaste refusering har jag dock tvingats höja på ögonbrynen inför vissa av Era formuleringar, då dessas anmärkningsvärt provocerande natur dess värre tvingar mig till ett genmäle i form av en förklaring, vilket jag hoppas Ni överser med *with no hard feelings*, på samma sätt som jag omsider lyckats smälta Edert särdeles kärvänliga brev.

Ni motiverar Er refusering med att undertecknad tycks föredra att "återfalla på dramatiska koncept från 1800-talet eller tidigare", vilket då antyder att Stadsteatern föredrar att hålla sig till enbart 1900-talet och stryka ett streck över alla historiens tidigare gjorda dramatiska erfarenheter och produkter. Som resultat av en sådan teaterpolitik ser vi alla dessa bedrövliga "nytolkningar" på urlakad prosa av Shakespeare, moderniseringar och steriliseringar av Racine och Schiller,

banaliseringar och vulgariseringar av andra klassiker och framhävandet av trista moderna grälpjäser som enda tillåtna rättesnöre för samtidsdramatiken. Som resultat av "modernismen som enda tillåtna standard" sviker publiken teatern, varpå framför allt Stadsteatern blir alltmer krisartad och övergiven. Tillåt mig antyda, att jag troligen inte är den enda teaterälskare som längtar efter att få se *riktig* teater igen och inte bara omänskliga nonsenstristesser av mardrömskverulans in absurda där skådespelarna bara tvingas skälla och sluddra oartikulerade obegripligheter för att därmed tråka ihjäl en publik som redan fått nog av vardagssocialism hemma. Med all respekt för 1900-talets dramatik med Bertolt Brecht som flaggskepp (trots hans reducering av Karaktären till blotta grådaskiga Typer,) så förblir det dock ett faktum, att 1800-talspjäser som Ibsens "Brand", Strindbergs "Fadren" och Rostands "Cyrano" (på vers) aldrig har kunnat överträffas i 1900-talet trots all dess tekniskt och mekaniskt fulländade modernism.

Min åsikt är att 1900-talet fullständigt spårade ur inte bara politiskt genom världskriegen utan även inom konst, musik, litteratur och dramatik. Omedelbart efter andra världskriget höll man på att komma rätt igen (främst genom filmkonstens mognad och exempelvis Sartres förträffliga pjäser), vilken kurs tyvärr omintetgjordes genom nya kovändningar exempelvis genom Ionesco, Peter Shaffer och Max Frisch bland andra representanter för den helt meningslösa absurda teatern.

Vad menar jag då med "riktig teater"? Därmed menar jag njutbara föreställningar av realistisk scenografi, hörbar och begriplig diktion, bärande och engagerande handling, människan och det mänskliga i focus och god skådespelarkonst och karaktärisering, såsom det krävs i pjäser av de gamla grekerna, Shakespeare, fransmännen i *le grand siècle*, Ibsen och andra stora mästare främst i England och Frankrike, där teatertraditionerna alltid varit seriösa.

I motsats till Ert föredragande av 1900-talets omänskliga och urspårade tristessdramatik av mest bara vulgariteter föredrar jag den eviga dramatiken så som den utvecklats under tusentals år med Språket som den viktigaste dramatiska ingrediensen och med realistiskt utarbetad scenografi och enligt handlingen miljörätta kläder som livsviktiga faktorer för tilldragandet av publikens intresse - *den går på teatern för att finna så övertygande illusioner som möjligt.*

Genomgående för Stadsteaterns alla lektörers utlåtanden om mina pjäser har varit en tämlig ytlighet i behandlingen av dem, som om skrotningen av pjäsen varit en självklarhet från början - samma mentalitet skönjer man hos de stora förlagens trötta lektörer, som kanske vänder en eller två sidor i det tillsända manuskriptet bara för att kunna finna någon detalj i dem att använda som förevändning för refuseringen. Mina kärvännligaste refuseringar har dock varit alla de fall, där förlaget/teatern behagat aldrig höra av sig och behålla manuset, kanske "för arkivering i evighet" som i Stalins paradisiska värld. Men i beaktande av denna lättfärdiga behandling av insända pjäser måste jag ställa frågan: om en teaters pjäselektor inte kan sätta sig in i och visualisera en pjäs som han läser - vad gör han då på teatern?"

(5.6.1997)

Fritänkarens svåra arbetsvillkor

Att ge ut en tidskrift i Sverige idag är inte lätt. Man har alla odds emot sig. Med största sannolikhet måste tidskriften gå med förlust. Därav uppstår den obehagliga nödvändigheten för redaktionen att vädja till läsarna om prenumerationsavgifter. Detta är alltid olustigt. Ty lika litet som redaktionen tycker detta är roligt tycker prenumeranterna att det är en lätt sak att betala. Vanligen lyckas tidskriften snart skaffa sig en tillräcklig krets av prenumeranter, men sedan börjar problemen, när det

gäller att få denna stabila krets av prenumeranter att fortsätta betala sina prenumerationsavgifter år efter år. För att underlätta detta för prenumeranterna införde vi den enklare två-års-prenumerationsavgiften. Detta var en praktisk reform men inte någon ekonomisk sådan.

Till dessa dåliga odds för redaktionen kommer detta, att prenumeranterna har alla rättigheter på sin sida, medan redaktionen inte har någon. Om en prenumeration har gått ut och redaktionen fortsätter att skicka nya nummer av tidskriften till prenumeranten, i hopp om att han ska betala fastän han inte gör det, så är detta helt och hållet på redaktionens beväg - prenumeranten har inga skyldigheter. Om prenumeranten sedan efter sex extra nummer erlägger sin prenumerationsavgift, så är redaktionen skyldig att räkna den nya prenumerationen *från och med det nummer då prenumerationsavgiften erlades*.

Kort sagt, tidskriftsläsaren har alla förmåner och möjligheter på sin sida. Redaktionen finns till bara för att betjäna honom och har inga möjligheter att ta sig några rättigheter - läsaren har alltid rätt.

Detta är ju i och för sig sympatiskt och ett ganska gott förhållande, ungefär som i det gamla svenska uttrycket, som säkert verkligen gällde förr i världen - att *gästen har alltid rätt*. Värden har ingenting att påstå. Hans första och sista plikt som värd är att tjäna sin gäst. Det finns bara ett betyg för en värd, och det är hur tillfredsställd gästen är.

Gösta Schein in memoriam

Han försökte smyga sig ut bakvägen. Det var inte meningen att vi skulle få veta att han hade gått bort. Tyst och diskret tog han avsked efter att ha förberett sig under många år, och vi fick inte ens veta det. Han lurade oss. Det hjälpte inte att vi läste Göteborgs-Postens dödsannonser varje dag. Han såg till att det inte märktes när han gick bort.

Först efter sex månader fick vi veta det genom en ren slump. Han gick bort i början av december, och han kom undan med det ända fram till slutet av april. Till och med efter döden förblev han en stor och sann skämtare.

Han var en av stadens mera betydande original. Alla kände igen honom, den lille runde karlen med den stora rösten och den strålande hjärtligheten. Hela Göteborg var hans scen, och dess hjärta var synagogan och Café Paleys med Stadsbiblioteket. Som son till en rabbin kom han från själva det judiska hjärtat av Göteborg, och alla dess underbara kulturtraditioner bar han inom sig som ett levande göteborgskt kulturlexikon. Jag träffade honom första gången 1973, och redan då slog han an på mig som något av den mest värdefulla bekantskap man kunde ha.

Med åren kom jag att älska honom. Han blev min bästa vän under mina fem år i synagogan, och jag kommer alltid att förbli honom ett utomordentligt tack skyldig för allt vad han gav av det bästa inom det judiska och Göteborgs kulturtraditioner. Många menade honom vara Göteborgs judiska församlings enda riktiga rabbin. Han nöjde sig med att bara vara människa.

Helst hade han blivit riktig operasångare, ty sången var hans största intresse och stora entusiasm, kanske rentav drivkraften i hans liv. Men när han var ung var det inte lämpligt att en rabbinson blev operasångare, så han fick skrota den karriären. Desto mera entusiastisk förblev han hela livet som amatör, som sångare i Konserthuskören, som god vän med både Nicolai Gedda och Birgit Nilsson, med ett enormt kontaktnät inom musiken i hela landet och utanför.

Helst minns man dock hans alltid sprudlande humor. Jag har aldrig känt någon med en så stor humor som han. Han svämmade ständigt över av vitsar och humoristiska infall, det var omöjligt att samtala med honom utan att han kom på en

för stunden passande vits eller tokrolig anekdot, humorn rann ur honom som ur ett ymnighetshorn utan att man någonsin kunde skönja något slut på den ständigt överväldigande humoristiska repertoaren. Och han skrattade alltid mest själv åt sina skämt. När han väl var på det humöret var han alltid den burleska hjärtligheten själv.

Ändå fanns det mycket allvar under denna så otroligt fryntliga yta. Hela vidden av det judiska folkets tragedi i vår tid stod ständigt inför honom med en omedelbar smärta och allvar, vars djup han kände kanske mera innerligt än de flesta. När det gällde fanns det ingen i församlingen i mera omedelbar försvarsberedskap än han. Han kunde slåss och skämta med samma överdådiga och tveklösa energi och entusiasm, och han var alltid uppriktig. Det fanns inte ett spår av fariseiskt hyckleri eller choser över honom. Allt hos honom var fullständigt äkta.

Roligast var han med Theodor Lilienthal, den andra stora koryfén i församlingen under min tid. De var båda mycket musikaliska, och där rådde alltid en viss rivalitet mellan dem. Gösta gjorde sig alltid lustig över Theos mistluriska sätt att sjunga, medan Theo alltid ömt förmanade och försökte dämpa den överdådige Gösta, som ingenting kunde tysta.

Härliga var de båda två. Nu har även den andre och mest energiskt påstridige och ståndaktige av dem tystnat för alltid, verksam på sin post för musikens och sin församlings sak intill slutet. Må vi aldrig glömma dem, och må vi fortsätta ha roligt åt Göstas kära skämt länge ännu, så länge någon enda fortfarande kan komma ihåg det minsta av dem. Därmed kommer hans glädje knappast någonsin att kunna upphöra.

Tack, Gösta, för ditt strålande exempel, din humor, din trogenhet och goda exempel som jude, och din underbart generösa natur, vars ovärderliga guld av bildning och erfarenhet alltid kommer att fortsätta ha ett rum reserverat åt sig innerst i mitt hjärta.

Den hyggliche Antonin Dvorak

Hans liv är en succé. Han har en förträfflig karriär, har ett lyckligt familjeliv, allt går honom väl i händer, och han är en av sin tids mest framgångsrika och firade musiker och kompositörer. Summan av hans liv är en ljusomstrålad braksuccé nästan utan motstycke. Alla hans store kollegas och föregångare Smetanas ohyggliga olyckor och tragedier finns det inte en skymt av i Dvoraks liv. Han bara går från klarhet till klarhet, och de flesta är till och med eniga om att Dvorak undanskymde Smetana och blev den större mästaren av de två. Att en jämförelse mellan dem som Tjeckoslovariens två största kompositörer är oundviklig är ett axiom. Vi skall göra den jämförelsen även här.

Det intressanta med en sådan jämförelse är att de är varandras motsatser, fastän deras musikspråk ofta nästan är identiskt med varandra. Båda är fullfjädrade och renodlade melodiker och nästan oöverträffade som sådana. Men den avgörande skillnaden är deras grunddisposition gentemot livet. Smetana inleder sin musikaliska karriär med att desperat måla fan på väggen och öppet hota med självmord: han utgår från förtvivlan. Tragedin är sedan hans livs ständiga följeslagare: döttrar och hustru dör ifrån honom, och så kulminerar hans musikkiv med en fullständigt katastrofal dövhet. En musikers tragedi hade inte kunnat bli värre än Smetanas. Dvorak har inga sådana bekymmer. Han bara lever och trivs och skördar bara triumfer och dör som etablerad nationalhjalte och nationalhelgon. Det fattas skuggor i hans liv. Och det är kanske detta som är felet.

Samma syndrom finner man hos underbarnet Mozart: bara triumfer, bara framgångar, bara raka vägen fram, bara glädje och ljus, bara skönhet och solsken utan skuggor, och endast i hans *Requiem* kommer det stora allvaret fram och blottar

både tragedi och avgrunder. Man störs ofta hos Mozart av den briljanta ytligheten, den virtuosa flärden, den innehållslösa perfektionen, den bländande suveräniteten utan substans, och så vidare. Något av samma ensidiga positivitet finner man hos Dvorak. Man saknar hos dem båda en Schuberts hjärtskärande gripande mänsklighet, en Beethovens överväldigande pathos, en Tjajkovskijs förtvivalade djupsinne och en Smetanas skakande självlösläggelse. Dvorak har ingenting på andra sidan av sin skinande medalj, och vänder man på den kan man bara konstatera att baksidan är blank.

I Dvoraks oerhörda produktion finner man massor av kammarmusik och symfonier, som Smetana aldrig komponerade. Ändå är Smetanas unika stråkkvartett "Ur mitt liv" kanske den enda i musiklitteraturen som tveklöst kan mäta sig direkt med Beethovens allra bästa. Det har kanske aldrig komponerats en mera snillrik, koncentrerad och gripande överväldigande stråkkvartett i sin hjärtskärande uppriktiga självrannsakan. Med hela sin ofantliga produktion kom Dvorak aldrig ens i närheten av något sådant.

Kort sagt, Smetanas ensamma och sällsynta pärlor är i sin litenhet att föredra framför Dvoraks enorma massor av ytliga medhårssmekningar. Smetana är den större och djupare konstnären av de två, fastän hans produktion är den oansenligare.

Samtidigt måste man ge Dvorak ett rungande erkännande för hans suveräna trumfkort: den sista symfonin "Från Nya Världen". Man kommer inte ifrån att denna är en av de bästa symfonier som någonsin skrivits. Den är så charmerande och dynamisk, så rik i sitt tematiska och melodiösa innehåll, så raffinerat skriven och så medryckande, att det knappast finns någon som inte kan bli imponerad av den. Men den är ensam och unik i Dvoraks produktion. Hans tidigare åtta symfonier är alla mindre än mediokra och står tillbaka för nästan alla andra samtida symfonier. Bara i den nionde lyckades han, och efter dess komponerande levde han i ytterligare tio år och komponerade operor och andra storverk - men aldrig mera en symfoni. Varför? Tog han slut efter den Nya Världen? Aldrig förr eller senare hör man hos Dvorak sådana praktfulla tongångar som i Nya Världens Symfoni, som om detta var en blomma som bara kunde blomma en gång. Alla andra större symfoniker kunde ständigt överträffa sig själva - Beethoven, Schubert, Mendelssohn, Brahms, Bruckner, Tjajkovskij, och så vidare, men inte Dvorak. Han är och förblir något av en dagfjäril, som bara en gång kunde söka sig till det stora ljuset, men som för övrigt egentligen bara kunde fladdra.

Två filmer

Biorepertoaren har under våren välsignats med tre underbart storslagna och oförglömligt kvalitativa filmer. "Den engelska patienten" har redan behandlats. De andra två är "Michael Collins" och "Trettondagsafton".

Liam Neeson hör till de skådespelare som alltid verkar överträffa sig själv. I film efter film har han skapat fantastiska rollkaraktärer, och varje gång har man förundrats över hur han än en gång lyckats skapa en ännu mera formidabel sådan än i den förra.

"Michael Collins" är nästan dokumentär till karaktären. Den skildrar hjärnan bakom Irlands frihetskamp från 1916 till 20-talet, en realistisk idealist, som slutligen offerades på altaret för den politiska opportunisten. Man får genom filmen en förvånansvärt osympatisk bild av Irlands förste president Eamon de Valera och dennes småaktiga intriger; men att han på sin ålderdom medgav att Michael Collins förtjänade och troligen skulle få ett större historiskt erkännande än han själv är ett historiskt faktum.

Filmens tempo är mycket högt alltigenom, men den förfaller aldrig till effektsökeri och *action* bara för fartens skull. Den berättar sin historia och framlägger fallet med koncis precision alltigenom utan sentimentalitet eller osaklighet, och varenda scen i hela filmen är därför egentligen omistlig - varenda detalj är väsentlig för den stora helhetsbilden. Och detta har väl varit avsikten bakom filmen: att bara rakt på sak berätta hur det var och hur det hela gick till. Den enda utsmyckningen på vägen är en hisnande vacker och övertygande miljöskildring. Detta är Irland och hade aldrig kunnat vara någon annanstans. Pubarna, rännstenarna, de sjaskiga hotellvestibylerna, kepsarna, regnet, de trista gatubilderna, kloakerna, de slippriga gatstenarna: allt är suveränt träffande och taget väl vara på. Som ett återkallande till livet av Irland på 20-talet saknar filmen absolut ingenting.

Den nya filmatiseringen av Shakespeares "Trettondagsafton" är något helt annat. Här är landet och miljön en utopi, det diffusa Illyrien, som existerade någon gång under Antiken och som då var ett betydligt bättre och mera sagolikt land än vad Albanien är idag. Av alla Shakespeares komedier är väl "Trettondagsafton" den mest miljömässigt diffusa - den är liksom insvept i outrannsackliga slöjor från början. För att fånga det överkliga i miljön har man filmat dramat i Cornwall med havet ständigt närvarande, höga romantiska nästan Arthuriska klippor och landskap och med kläder från mycket olika tider och sammanhang. I någon mån har man försökt få det romantiska sekelskiftets (år 1900) modeideal att slå igenom, vilkert ytterligare framhäver det trolskt romantiska i pjäsens karaktär. Resultatet av dessa laboreringar är, att man för en gångs skull kommit riktigt nära Shakespeare själv och hans intentioner.

Filmerna är sedan från början till slut en fest för ögat med glädjemoment i varje scen. Blott den svindlande inledningen med skeppsbrottet och makalösa bilder till och med under vattnet griper publiken genast och för den med sig till det fantastiskas oemotståndliga höjder för att hålla den kvar där genom hela filmerna. Kort sagt - en av de mest lyckade Shakespeare-filmatiseringar någonsin.

Kulturkalender (juli 1997)

- 1 juli : Canada 130 år
- 3 : Ken Russell 70 år (filmregissör)
- 4 : Gina Lollobrigida 70 år
- 6 : Vladimir Ashkenasy, en av världens främsta pianister, 60 år
- 8 : 500 år sedan Vasco da Gama inledde sin första resa till Indien
- 12 : Bill Cosby 60 år
- 16 : Roald Amundsen 125 år
- 21 : 100 år sedan Tate Gallery öppnade i London
- 22 : 80 år sedan Alexander Kerenskij blev Rysslands första demokratiska president
- 25 : Tunisien fyller 40 år som republik
- 26 : Liberia 150 år
  - Paul Gallico 100 år
  - Blake Edwards 75 år ("Frukost på Tiffanys" bl.a.)
- 29 : Scoutrörelsen 90 år

Drömresan del 2.

Mina vänner upplevde livet i Bulgarien som situationen i den berömda novellen av Wilkie Collins, där gästen i ett skumt hotell ser sänghimlen långsamt sänkas ner över sig för att ljudlöst och omärkligt kväva honom i sängen. Han lyckas smita, men i Bulgarien finns det inget sätt att undkomma, om man inte som de flesta beger sig utomlands.

Det enda man kan göra hemma är att "go on smiling", och det gör man med besked. Fredag kväll i Sofia upplevde jag två fester, där man gjorde skäl för utfästelsen, att det enda det inte rådde någon brist på i Bulgarien var vin. Diana hade inbjudit alla sina gamla journalistvänner från sin nerlagda tidning, för att de gemensamt skulle utse en fackrepresentant. Alla dessa högt begåvade och utbildade intellektuella skribenter var arbetslösa eller på fri lans och arbetade i regel utan lön. Men alla tog sin flaska och mat med till festen, även om det bara var billigt hembryggt vin eller några nötter. Utom allehanda röda och vita viner var det massor med snaps, cognac, brandy, raki och sprit. Snart började det sjungas, och den gamle redaktören, en stor sentimentalist, var mest i gasen av alla. Stämningen nådde sublimes höjder, och man började till och med dansa till gamla schlagers från 50-talet, mest Paul Anka. Det billigaste och enklaste hembryggda vinet smakade bäst av alltsammans, och allt tog slut.

Den andra festen var en spektakulär födelsedagsfest som gavs av en rikt gift lärare. Hon hade haft råd att lägga ut enorma summor på riktigt vin med salami och annat kött, men vinet smakade surt, salamin var salt, och det enda gästerna på denna fest gjorde var att sjunga gamla bedrövliga Beatles-låtar och se på videos av sig själva. Det var motsatsen till det föregående festsällskapet: bara ytlighet och *spleen* och ingen naturlig glädje eller spontanitet. Födelsedagsbarnet hörde till Bulgariens jet set, hennes far var ambassadör, hon talade perfekt amerikanska och verkade den mest uttråkade och opersonliga av alla. Lika underbar i sin spontanitet och hjärtlighet som den tidigare, enklare fattigmansfesten hade varit, lika mycket på ansträngd tomgång gick denna senare krystade fest, där all stämning måste vevas upp med krampaktig möda och utan en droppe entusiasm, fastän vin och mat fanns i överflöd.

15.3. De intressantaste samtalen i Sofia var emellertid med Dianas elever, unga begåvade studenter med en enorm intellektuell kapacitet. En av dem ställde mig frågor om buddhismen som visade en mycket sunt kritisk inställning till allt vad oegentligheter heter, som förvisso förekommer även inom buddhismen - ingen religion är drullesäker. Som exempel på missbruk av buddhismen anförde en annan student den koreanska Moon-rörelsen med dess massäktenskap och den amerikanska Scientology-rörelsen, medan min kvinnliga student menade att buddhismen till och med hade missbrukats inom den tantriska skolan i Tibet. Emellertid är den andra kritiska punkten viktigare.

Det hör till buddhismens innersta väsen att förneka alla den materiella världens värderingar och hela världsordningen. Denna anti-kosmiska ståndpunkt är buddhismen ensam om bland världens stora religioner. Hinduismen tar avstånd från det tidsbundna kosmos men inte från världsliga värderingar, som den tvärtom upphöjer genom religiös symbolik. Buddhismen är alltså den enda nihilistiska religionen, då alla monoteistiska religioner är starkt kosmiskt orienterade och uppbyggliga.

Därmed är kanske Konfucius och Lao-Tse nödvändiga som kompletterande motpoler till buddhismens absoluta världsförnekelse. Ingen filosofi är så statligt uppbygglig som Konfucius system, och även Lao-Tses system är ett försök till det yttersta harmoniserandet av världsordningen. Ingen religion är ens tillnärmelsevis så

radikal som buddhismen, om dock islam kommer som god tvåa i dess predikande av våld och förstörelse av allt som inte är av Gud.

Så naturligtvis måste denna buddhistiska nihilism verka skrämmande för dem som inte förstår den. Emellertid är den klokare än den verkar, då den faktiskt har en större uppbygglighet än någon annan religion att presentera i stället. Detta är det etiska personliga idealet av den moraliska absolutism genom renlevnad medförande absolut koncentration och medvetenhet som kallas Nirvana, som inte är något annat än det totala självuppgivandet för att ingå i den universella enhetens absoluta och totala konstruktivitet. Naturligtvis är detta svårt att förstå.

Som resällskap från Sofia hade jag en mycket melankolisk turk från Plovdiv och två präktiga turk-bulgariska kärringar. Den större och tjockare av dem hade bott som flykting i Tyskland i två år och talade rätt så hyfsad tyska. Hon var änka och hade tre barn, och hon föreslog utan vidare ceremonier att hon skulle komma och leva med mig med sina tre barn i min lägenhet. Hon var dubbelt så stor som jag och dessutom rökare. Alla dessa tre turkbulgarer (som inkluderade en extra kvinna) var svartmuskiga och risigt klädda och skulle i Sverige gälla för klassiska tattare. Jag backade från hennes generösa förslag med att hävda att jag bara var en fattig musiker som aldrig haft råd att ha en familj. De steg av i Plovdiv och ut ur mitt liv för gott efter ett ganska imponerande chanstagande gästspel.

16.3. Småningom blev tåget kallare, då bulgarerna tydligen alltid stänger av värmen i alla tåg som passerar genom deras land, och natten blev iskall. Klockan tre väcktes man huttrande av de bulgariska gränskontrollanterna, kontrollen tog en trekvart varunder alla kupéer med allt damm som låg under alla bänkar belystes noga i jakt på undanstoppade flyktingar, och därefter vidtog den turkiska kontrollen. Alla passagerare måste gå ut i nattens kyla klockan 4 och få sina pass stämplade ordentligt och genomgå visumformaliteter vid behov. Det tog en timme, varunder tåget inte blev varmare. Det blev inte varmare under hela den långa morgonen, och man steg skakande av kyla av i ett gråvintrigt Konstantinopel med iskall nordlig vind där våren verkade mera avlägsen än vad den hade varit i Skandinavien.

(forts. i nästa nummer)

Den heliga tystnadsplikten del 6, av J.B.Westerberg.

"Bland Rysslands muslimer och ortodoxa kloster och kyrkor kunde jag sedan i viss mån rehabilitera mig. Jag vandrade och färdades överallt. Jag var ständigt på pilgrimsfärd men kom aldrig fram till något mål. Så intresserade en gammal munk mig en dag för att närmare utreda eventuella kvarvarande spår av Jesu eventuella verksamheter i Indien. Med detta som definitiv reseledning begav jag mig på min första målinriktade resa till Indien. Jag utforskade Kashmir och vandrade genom hela Hindustan och fastnade en tid bland Nepals hippies och blev återigen oigenkännlig, tills jag kom fram till att det i den delen av världen fanns alldeles oerhört mycket kunskap att hämta inom mitt område, då jag fann en påtaglig länk mellan Kristus och buddhismen. Men allt detta vet du redan. Men när jag kommit fram till övertygelsen om buddhismens och kristendomens intima samband hade jag funnit en ny teologisk grund att stå på och var nöjd och kunde fortsätta därifrån. Jag kunde nu äntligen återvända till Ryssland, bli europé igen och fullborda arbetet med att rehabilitera Ryssland religiöst till samma moraliska standard det haft före 1917 och fortsätta verka för nedbrytandet av den politiska skiljemuren mellan öst och väst. Jag visste, att när det var gjort kunde jag återuppta mina studier i Indien.

Jag kom tillbaka till Finland och började äntligen närmare bekanta mig med Sverige. Jag arbetade en tid i Uppsala och hade en del kontakter med dess universitet

men blev aldrig formellt inskriven. Mest studerade jag musik, ett område och språk som jag försummat å det allra grövsta.

Jag besökte även Stockholm och Lund innan jag kom till Göteborg, där jag fann en viss trivsel i de gamla trähusbebyggelserna i stadsdelarna Haga och Majorna, och så råkade jag en junikväll i ett av dessa gamla arbetarkvarter vid en gårdsfest möta en landsman av det ovanligare slaget, en finne som inte kunde finska.

Då du själv ingående har beskrivit vårt möte kan det säkert intressera dig att jag ger en motsatt beskrivning. Du beskriver mig som en proper akademiker med oantastlig yta av kultiverad mognad utan att ana vilka år av tiggjarliv, elände och fattigdom jag hade bakom mig som nästan professionell nomad. Jag uppfattade dig som en högt stående musiker som kommit fel i tillvaron. Jag fann dig malplacerad. Du spelade Schubert och Beethoven med utsökt känsla och finess vid gården av rivningskåkar där det mest bara huserade vänsteraktivister och ockupanter. Din plats var vid en flygel i ett konserthus eller vid katedern i en högskola eller varför inte universitet, och så spelade du för dessa *misfits* och var inneboende hos en lesbisk *freak* till fetlagd satmara, om än hon var i samma ålder som vi om dock hon såg avgjort äldre och värre ut. Hur hade en så lovande konstnär kunnat komma så på avigan i tillvaron? Ditt öde intresserade mig från första stund.

Resten vet du. Vi har hållit kontakten i alla år, och vi har knappast förändrats sedan den dagen i juni 1979. Världen har förändrats desto mera. Nästan på dagen tio år senare började östridån blotta sina första vidgande sprickor när ungrarna öppnade gränsen mot väst och lät östtyskar sippra ut den vägen. Det var som att öppna en holländsk damm. Naturen gjorde resten. Atlanten gick inte att hålla tillbaka. Allt måste rivas ner av de sedan 44 år uppdämda naturkrafterna.

Sedan uppstod det stora vacuumet efteråt, när till och med Ryssland plötsligt blev genomdemokratiserat efter det aborterade kuppörsöket i augusti 1991, nästan på dagen tjugo år efter att du blivit underjordiskt aktiv politiskt åt det hållet, som du skildrat själv. Då ställdes jag inför min första stora kris efter Jom Kippur-kriget. Vad skulle jag göra sedan min rysk-ortodoxa kyrkas högsta förväntningar och största ansträngningar plötsligt hade givit resultat och realiserats? Min kyrka behövde mig inte längre som den jag hade varit, och jag måste se mig om efter ett nytt fotfäste.

Då återvände jag till Israel och återupplivade alla mina kontakter där, så att vi kunde ordna Kairo-konferensen i februari 1992, som i princip beslöt islams undergång. (*Detta är Johannes egna ord. Vi föredrar att kalla summan av konferensen ett "ifrågasättande av islams ofelbarhet". red.anm.*) Detta motiverade alla islams fundamentalister till att sätta i gång och härja, vilket bara ökade hastigheten med vilken islam började gå mot sin ideologiska undergång. Konferensen blev formellt ett fiasko genom sin totala upplösning genom kanske främst den enda kvinnliga deltagarens manövrer och skicklighet med kvalificerat vänsterprassel, men informellt måste jag betrakta den konferensen som en historisk milstolpe. Järnridån hade raserats, men islam återstod, och vi hade gett signalen till rätt kurs.

Först därefter kunde jag äntligen återvända till Indien. Genom Lhasa-konferensen i juli 1993 gav vi även startsignalen till desarmeringen av Kina. Den har ännu inte lyckats, och islams fundamentalister biter ännu ifrån sig, men vi är på rätt väg, och den senaste framgången att notera var det totala kärnvapenprovstoppet i år (1996). Indien grep initiativet och ville gå händelserna i förväg och även få ett avtal till stånd för en total desarmering av alla kärnvapen, och heder och ära åt Indien för det. Men det var tills vidare alltför orealistiskt. Men även genom detta Indiens initiativ har en signal och kurs givits, som det bara är att följa.

Nu har jag skyndat händelserna i förväg och utlämnat allt av personligt intresse. En sak som jag måste ta fram till sist är vårt eventuella släktskap. Det är teoretiskt möjligt att din morbror, som lämnade Finland för gott 1954, kan ha varit min riktige far, och hans engagemang i MRA talar för detta. Men vad som talar mot detta, och

det är obestridligt, är att min riktige far gav min mor instruktioner om att jag skulle överantvaras åt den ortodoxa kyrkan. Din morbror var intresserad av katolicismen men aldrig av den ortodoxa kyrkan. Det fanns en finlandssvensk familj Westerberg som var ortodoxa. Om dennas upplösning och försvinnande vet vi intet, men det är tyvärr troligare att jag kommer från denna familj med så tydligt ortodox engagemang än från din lutherska familj med mera katolskt engagemang. Där står vi idag. Må den som vill forska vidare."

(I nästa nummer publicerar vi en intervju med JBW angående denna hans korta självbiografi, där de flesta frågorna gäller detaljer i hans memoarer.)

Expedition Oman del 3.

Efter att i två dygn bara ha åkt omkring i bekväm buss på breda asfalterade vägar vidtog nu den stora ökensafarin med enkla jeepar. Vår karavan på fem jeepar med fem personer i varje löpte rakt ut i ett fullkomligt öde landskap av bara klippor, sand och törnebuskar. Bitvis var den knapphändiga vägen nästan ofarbar med störtdykningar i nittio graders vinkel ned i raviner med tvära kurvor mitt i backen och uppför lika branta och omöjliga ravinbranter på andra sidan. Men i denna öde öken utmed kusten fanns det märkliga fenomen på vägen.

Vi intog vår picknicklunch vid ett slags krater, ett väldigt hål mitt i öknen, som var fyllt av vatten, då det rann fram en källa ur grottor under jorden. Denna krater var cirka tjugo meter djup och kanske hundra meter i diameter. En trappa hade byggts ner till botten, och där nere kunde man simma och bekvämt ta det lugnt med god aptit. Det hade varit en perfekt konsertlokal, ty akustiken var fenomenal. Vattnet var bräckt men fullkomligt rent.

Oman är annars ett av de få lyckliga ökenländer som inte har vattenproblem. När det regnar så regnar det rikligt, klimatet längs ostkusten är subtropiskt medan det längre söderut är tropiskt, då sydkusten åtnjuter monsuner. Arabemiraten har i stället fått sina vattenproblem mångdubblade genom att på jakt efter vatten gräva så djupa brunnar att havsvattnet trängt in i dem och vattnet blivit oanvändbart. Detta har medfört ett förbud mot att gräva nya brunnar utan särskilt tillstånd. Oman däremot har alltid färskvatten året om hur varmt det än blir. Ett typiskt drag för de fiffiga och praktiska omanierna är deras bevattningssystem. Detta är fullkomligt snillrikt och uråldrigt. Genom små fina rännor leds vattnet från källorna och vattendragen in i byn, där det passerar mest över allt innan det rinner vidare. Det används både till dricksvatten och tvättvatten, men tvättställena är särskilt utvalda platser, och vattnet kommer fram dit först sedan det passerat drickställena. Man ser alltid små fiskar simma motströms i dessa vattenrännor, ytterligare ett högt vitsord om omaniernas förbluffande förmåga att hålla allting rent.

Våra dagstemperaturer höll sig i regel mellan 20-25 grader, men en dag blev det 28. Den högsta sommartemperaturen har varit 49 grader, men en av våra chaufförer var av den åsikten att rekordet var 52.

Däremot kan nattvindarna vara förrädiska, och de är ej att leka med. En stöddig tysk råkade illa ut. Han var van vid snöstormar och hur råa och kalla väder som helst och tyckte att väderleken i Oman var en bagatell att strunta i. Hans guide varnade honom för nattvinden och sade att han måste ta på sig en tröja på kvällen över T-skjortan. Tysken struntade i rådet. Följden blev att resten av resan blev förstörd för honom då han efter en infektion inte mera dög till annat än att ligga till sängs och kräkas blod i en sorts kombinerad lunginflammation med lungemfysem som slagit sig även på magsystemet.

De förrådiska vindarna kommer från det inre av Arabien, ungefär som en värre *scirocco*. Även vindarna från Iran och från öknen Sind i Indien och Pakistan är förrådiska. Det blåser kraftigt, och allt blir ytterst disigt, och på kvällen skär vinden in i kroppen och benen. Lyckligtvis dominerar de friska havsvindarna, men havet kan storma våldsamt. Det ser man på den hårt naggade kusten, där vågorna ofta längs milslånga sträckor har ätit sig in i berget så att landet ligger som på en hylla över vattnet delvis längs hela kusten.

Vårt andra intressanta rastställe var en *wadi*. En *wadi* är en ravin med en flod som rinner ner från landets bergiga inre och har vanligtvis ätit sig en djup ravin med otroliga oaser och prunkande växtlighet. En sådan var Wadi Shab vid Tiwi, en otroligt vacker kanjon med dadelpalmlunder och prunkande grönsaksodlingar, som man kunde vandra uppåt längs i timmar med kilometerhöga berg omkring sig, som i en arabisk Grand Canyon. Bitvis fick man vada, bitvis fick man klättra, men man kunde alltid ta sig vidare hur långt som helst in i en landskaps- och oasskönhet utan like. Man förstår på ett sådant ställe upprinnelsen till de berömda arabiska trädgårdarna, som fortfarande delvis finns kvar i Palermo och i Spanien, och som bildade utgångspunkten för hela park- och trädgårdskulturen i hela Europa.

Otroligt var det att bli insatt i arabernas sätt att se. De har kanske världens bästa ögon. Vad detta kan bero på kan det spekuleras i i det oändliga, men troligen har det att göra med de vidsträckta ökenlandskapen, som tvingar araberna att se långt och focusera skarpt. Det starka ständiga dagsljuset kan också spela en roll - de har knappast några dimmiga, mulna eller mörka dagar.

När vi åkte omkring där i öknen under ständigt skumpande upp och ner, varvid araben ständigt måste hålla ett öga på den obefintliga vägen, sade han plötsligt: "Där borta är gaseller." Vi såg ingenting.

Vi såg dem först när vi stannat bilen, stigit ur och tagit fram våra kikare, men till och med då var det svårt att se dem. Araben hade alltså upptäckt dem genom en hoppande vindruta när han haft ögonen på vägen.

Utom gaseller finns det i Oman även antiloper, främst Oryxantilopen, troligen förebilden till myten om Enhörningen, då Oryxantilopens horn ser ut som ett i profil, då dess horn är spikraka och parallella och dessutom skruvade.

Den tredje intressanta haltpunkten på dagens rutt var ödestaden Qalhat. Den hade före portugisernas ankomst i början på 1500-talet varit en av landets största och mest blomstrande handelsstäder, varför portugiserna fullkomligt hade förstört den. De lär ha förstört mycket och många städer längs kusten bara för att försäkra sig om kontrollen av hela kusten. Man kan kanske även med fog misstänka att de gjorde så med de arabiska handelsstäderna för att i någon mån ge tillbaka för det moriska tyranniet på den iberiska halvön under århundraden omkring 1000-talet. Kalifatet Cordoba omfattade ju tidvis hela Spanien och Portugal, och på den tiden var kristna lika litet värda för araberna som sedan i och med korstågstiden araberna blev för de kristna.

Den enda byggnad som stod kvar i Qalhat efter portugisernas grundliga ödeläggelse var ett mausoleum över drottning Mirjam, gift med den siste konungen av Hormuz. Detta mausoleum står kvar ännu idag som en vemodig ruin som trotsigt vittnar om att även Oman, denna hypermoderna mönsterstat bland arabländer med nästan bara de renaste tänkbara bländvita hus i hela landet, även har sin historia.

Dagens rutt på 22 mil i jeepar längs med nästan bara ofarbara vägar var mycket påfrestande. Vi höll på från 10 på morgonen till 6 på kvällen - det är inte ens 30 kilometer i timmen i medeltal. Den sista sträckan fick vi dessutom problem. Precis när staden Sur, målet för dagens resa, kom inom synhåll bredde ett oändligt träsk ut sig mellan oss och staden. Inte bara vägen utan hela landskapet var fullkomligt översvämmat och förvandlat till ett oöverskådligt träsk. Sådant händer plötsligt i öknen ibland. Det var bara att vända och finna en annan väg. Detta gick om än med

svårighet. Den värsta biten var översållad med stenar, så att det var som att köra över en oändlig spikmatta anpassad för bilars storlek, så att marken skulle bli så oländig som möjligt för dem. Allt vi kunde göra var att sucka och säga: "Tur att det inte var så här hela vägen!"

I Sur väntade oss Sur Resort Beach Hotel, vårt enklaste men bästa hotell på hela resan, med välkomstceremoni och gratis förplägnad av kaffe med dadlar och omansk halvah. Därefter gick man frivilligt till en överdådig middag. En biff stroganoff serverades på två jättelika tallrikar, en för riset och en för stroganoffen, och därefter fick man en hel kanna kaffe som gav fem stora koppar - alltsammans för 3 riyal, det är 55 kronor. Man mådde som en arabisk prins.

(forts. i nästa nummer)

Nya Himalayaturer del 16 och avslutning.

(Efter en månads resa står resenären inför en omlagd tidtabell, som helt omintetgör hans hemresa med Aeroflot...)

Delhi nåddes i gryningen, och det gällde att genast ta i tu med de överväldigande problemen inför återresan. Dessa tillökades dessutom genom att min taxichaufför inte kunde hitta Aeroflots kontor: han körde mig först till YMCA och sedan runt i hela staden. Till slut fick jag själv visa honom vägen - och betala för alla omvägar.

Som alltid togs jag väl emot av Aeroflot, och de satte sig genast in i mina problem under gravallvarligt begrundande och en massiv tystnad, som knappast bådade gott. Till slut öppnade min betjänare munnen och avgav diagnos:

"Allt är klart till Moskva. Där är inga problem. Men sedan vet jag inte hur vi ska göra. Flyget till Göteborg från Moskva går precis 25 minuter efter att ditt flyg har landat. Om planet håller tiden finns det kanske en chans för dig att hinna..."

Det skulle alltså bli en hemresa med marginaler på högst några minuter, och oddsen var klart emot mig, när man betänker hur Aeroflots flyg från Indien sällan håller tiden.

Men min man hade rätt. Allt gick väl till Moskva. Av hänsyn till mitt problem fick jag också ta båda mina resväskor som handbagage, då de ändå inte vägde så mycket. I Moskva ställdes man sedan inför det förbluffande beskedet: flyget hade kommit fram 25 minuter för tidigt. Vi hade alltså vunnit 25 minuter extra, och därmed var det inga problem med Göteborgsflyget. Man kunde rentav ta det lugnt.

Följden blev, att denna sista och längsta etapp på hela resan blev den tidsmässigt kortaste och mest smidiga och smärtfria. Det tog 10 timmar från Delhi till Göteborg via Moskva. Jag har aldrig varit med om maken. Dessutom hade jag ett ytterst trevligt resällskap hela vägen: ett danskt par från Årjäng, som hade Indien som specialitet och som ägnat årtal åt akademiska forskningar kring religionsfilosofierna i norra Indien och framför allt i Garwhal, där jag hade härjat som mest under denna resa.

Denna slutkläm beseglade den otroligt succéartade karaktären av hela resan. De nästan fem veckorna med två flygresor, två långa tågresor, tolv långa bussresor och tolv hotell inklusive all mat hade kostat sammanlagt 7000 kronor - min billigaste resa någonsin om man räknar per dag. Dessutom var behållningen av resan med dess erfarenheter och studier, arbetsresultat och de nya kontakterna den största och mest givande någonsin.

En sådan oöverträffad resa blir svår att överträffa i framtiden.

(22.10 - 23.11.1995)

Heinrich Harrers återkomst till Tibet

Hans första bok är något av den absoluta klassikern när det gäller autentiska skildringar av Tibet som det var före 1950. Han levde i Tibet i sju år (1943-50) vilket kanske gjorde honom mera förtrogen med landet än någon annan europé någonsin.

Han kunde inte återbesöka landet förrän 1983, och för att då kunna göra det måste han ansluta sig till en turistgrupp. Emellertid var det lyckligt att han alls kunde återbesöka landet, och den bok, "Wiedersehen mit Tibet", som blev resultatet, är ett mycket värdefullt komplement till "Sju år i Tibet" 30 år tidigare.

Boken är en mycket melankolisk, nostalgisk och smärtsam skildring av det kinesockuperade Tibet i jämförelse med det underbara Tibet som Heinrich Harrer en gång lärt känna. De kanske mest plågsamma jämförelserna är allt det nya kinesiska fula med all den tibetanska skönhet och fantasi som en gång florerade. Harrer analyserar dock den nya ordningen konstruktivt. Han träffar sina gamla vänner och ägnar även flera kapitel åt tibetaner som valt att samarbeta med kineserna och till och med gå deras ärenden. Boken är känslig alltigenom, den vibrerar från början till slut av Harrers intensiva känslsamhet inför allt han känner igen och alla förändringar han ser, han har ett perspektiv som ingen annan genom att han upplevat allt 30 år tidigare, och hans analyser och slutledningar, omdömen och kritiska granskningar är genomgående uppriktiga, övertygande och säkerligen korrekta.

Det enda man kan kritisera hos honom är dels hans subjektiva oreserverade partiskhet för Dalai Lama, som i viss mån går emot Dalai Lamas egen politik, då ju Dalai Lama är strängt självkritisk och ofta framhållit det teokratiska systems nackdelar som han själv är överhuvud för. Man kan även kritisera Harrer för hans ganska fördomsfulla syn på Panchen Lama: man vet idag att Panchen Lama redan i maj 1962 resolut tog ställning mot det kinesiska kommunistpartiet i ett långt 120-sidigt brev till utrikesminister Chou-En-Lai, där han skarpt framhöll kinesernas förintelse av Tibet genom imponerande exakta statistiska uppgifter. (Efter detta brev belades Panchen Lama med förbud att yttra sig offentligt i två år ända fram till hans ryktbara tal inför tibetanerna vid Barkhor 1964, varefter han internerades och inte fick se Lhasa igen på 18 år.)

Slutligen kan man kritisera Harrer för hans fördömande av den stackars Lobsang Rampa, (egentligen Cyril Henry Hoskins). Att som Harrer kräva att Lobsang Rampa skulle stoppas är ett brott mot tryck- och yttrandefriheten. Lobsang Rampa hade rätt att skriva vad han ville, och man kan lika litet kategoriskt fördöma hans skrifter som rena lögnar som man kan förvägra aposteln Johannes dennes rätt till att få ha sina egna uppenbarelser och nedteckna dem som han ville i Apokalypsen. Lobsang Rampa bör givetvis tas med största möjliga nypa salt, men man kan inte helt frånkänna hans skrifter ett betydande symbolvärde.

Tack, Heinrich Harrer, för din utomordentliga insats för Tibet. Må sådana insatser alltid fortsätta och aldrig förtrötts.

Expedition Tibet, maj '97 Inledning.

"Läs och Res" organiserade sin första resa till Kailas i västra Tibet i september '94. Dess ledare skulle ha varit Lennart Norrström, (ledaren för min första Tibetresa med Skolföreningen '93), och jag var anmäld och skulle ha följt med men tvingades i sista stund hoppa av på grund av olyckliga omständigheter. I stället för Lennart blev sinologen Jörgen Fredriksson ledare, en mycket kvalificerad sådan, men resan gjordes med kinesisk guide, vilket var tämligen misslyckat i Tibet. Svåra översvämningsskriser saboterade även resan, man blev ett dygn stående vid en

omöjlig flodövergång, men alla deltagarna kom i alla fall runt det heliga berget Kailas.

Följande år organiserades det hela bättre, men till resan anmälde sig bara två deltagare, jag och en annan, varför den måste inställas. Detta var märkvärdigt, då den var så mycket bättre planerad och organiserad än 94 års resa.

Följande år hade "Läs och Res" lagt ner alla planer på Kailas, och i stället försökte jag och Tony Hansson, min medresenär från '93, organisera en egen resa med vår tibetanska guide från det året, Karma. Planeringen gick förträffligt, och vi kom upp till antalet sju deltagare, när vår guide plötsligt försvann för tre månader (april-juni) samtidigt som svåra oroligheter förekom i Lhasa. Två av deltagarna hoppade då av, resan fördröjades, resplanen skars ner utan att jag vidtalades, jag hoppade av i protest, och hela resan kom av sig och blev inställd.

Genast efter detta kontaktade jag Jörgen Fredriksson på "Läs och Res" och föreslog honom nya Kailas-planer för '97. Christian Jutvik var genast med på noterna, och resan började planeras - *med tibetansk guide*. Planeringen fortgick hela hösten '96, och jag och Jörgen konfererade ofta om resans utformning. På mitt förslag förlades resan till maj '97 mitt i pilgrimssäsongen, och jag accepterade hans förslag att avstå från den nordöstra rutten till Tsurpu, Nam Tso, Reting och Drigung Ti för att i stället satsa på den nordvästra rutten till Kailas, en spännande omväg bakom Trans-Himalaya på över 650 kilometer extra via Oma och Ali. Planeringen fortskred friktionsfritt hela hösten, och innan katalogen kom ut hade redan Sven och Eva anmält sig. Jag, Lars och Manfred anmälde oss sedan direkt när vi fick katalogen innan året var slut.

Tyvärr upphörde därmed Jörgens arbete för "Läs och Res" då han flyttade till Japan. I stället blev Mikael Nylander ansvarig för resan, vilket ansvar han skötte med noggrannhet och intresse.

Detta var den långa förhistorien. Därför kunde resan bara bli en succé. Åtminstone var grunden god för att den skulle bli det.

Så här såg deltagarlistan ut:

1. Sven Johnsson och Eva Nordenskjöld, Stockholm (Söder) och Ven, Afghanistan-kommittén, erfarenheter från Afghanistan och Ladakh.
2. C. Lanciai, Göteborg-Finland-Italien, andra gången i Tibet.
3. Lars Olof Lidmo, Trollhättan-Västerås, fjärde gången i Tibet.
4. Manfred Marchner, Stockholm-Västerås, expeditionsledaren, erfarenheter från Nepal.
5. Charles Sandström, Stockholm (Söder) och Skottland, buddhist, erfarenheter från Sikkim och Nepal.
6. Trygve och Frida Serck-Hanssen, Bergen (Norge), erfarenheter från Hunza, Bhutan och Kilimanjaro.
7. Holger Nilsson, Trollhättan och FN, andra gången i Tibet.
8. Madeleine Axell, Stockholm, Tibet-kommittén, erfarenheter från Dharamsala och Kenya.

Denna samling på tio personer skulle genast visa sig vara ypperlig i sin beskaffenhet för ändamålet. Alla var vi erfarna och ändå entusiastiska, alla besatt det rätta goda humöret, - kort sagt, för Kailas hade gruppens sammansättning knappast kunnat bli bättre.

Direkt efter ett värdigt Valborgsfirande i Lund med överhängande naturliga resultat av diverse snapsar och punschar gällde det att ta sig till Tibet. Det var givetvis förenat med vissa problem. Det var inte bara att ta tåget, utan för att ta sig till Lhasa måste man först ta sig till Kathmandu för att där skaffa sig tibetanskt visum. Flyget till Kathmandu gick från Köpenhamn via Bangkok. Från Lund hade det visserligen varit lätt att ta sig över till Köpenhamn, men flygbiljetten till Lhasa via Kathmandu och Bangkok från Köpenhamn gällde bara från Göteborg. Innan man kunde resa till Lhasa från Köpenhamn måste man alltså först ta sig från Lund till Göteborg.

Detta var även lämpligt att göra då man borde ha något bagage med sig och helst även packa det.

För att göra en lång historia kort: jag blev hemkörd till Göteborg från Lund torsdag kväll, kunde sålunda packa den natten och sedan bege mig till flygbussen klockan halv sex fredag morgon.

På Landvetter möttes jag av Lars Olof, som även varit med mig i Tibet '93. Sedan dess hade han återbesökt landet '96 och kunde berätta om en del nedslående förändringar. Han hade deltagit i en resa till orakelsjön Lhamo Lhatso, men endast fem av de fjorton deltagarna hade kommit fram till sjön då överraskande klimatförhållanden med snöstormar hade avskräckt de flesta från att genomföra resans viktigaste etapp.

Till Landvetter kom också Holger Nilsson, en mycket sportig äldre gentleman, hurtig till tusen, med mångårig erfarenhet av Indien, Nepal och Tibet och med både livsavgörande bekantskaper med Sai Baba och Babaji i bagaget. Både han och Lars Olof kom direkt från Trollhättan.

De övriga mötte vi i Köpenhamn. Det var ett norskt äldre par från Bergen medan resten, fem personer, alla tycktes komma direkt från Söder i Stockholm. Tre av oss var damer, tre av oss hade varit i Tibet tidigare, tre av oss var ungdomar, tre av oss var omkring 60 år, men alla var vi erfarna resenärer. Sällskapetets sammansättning verkade vara den bästa tänkbara. Vi hade varit åtta anmälda, ingen hade hoppat av, men i stället hade det tillkommit två. Prognosen för resan kunde knappast bli bättre.

Vi flög från Köpenhamn klockan 3 på eftermiddagen och kom fram till Bangkok klockan 6 på morgonen efter en mycket kort natt, men det var angenämt att flyga med Thai. De vackra upppasserskorna bjöd frikostigt på vin, Campari, whisky och cognac under hela resan utom mat med bakelser och kaffe, och stämningen var nästan som ombord på gamla trevliga Aeroflot. Många danskar utnyttjar möjligheten att kunna flyga direkt från Köpenhamn till Bangkok och tar ut semesterns utsvävningar i förskott ombord på planet, vilket ytterligare förhöjer stämningen ombord.

Efter Bangkok började emellertid stämningen bli något mera trött. Vi satt fem timmar i Bangkok och väntade på planet till Kathmandu, och där i Bangkok var temperaturen uppåt 38 grader. Visserligen fortsatte Thais frikostiga utskänkning av vin, cognac, whisky och annat ombord på planet till Kathmandu, men man somnade med vinglasen i handen så att det stälpte och rann ut över byxorna och skjortan, och till och med servitörerna hällde bredvid och spillde ut.

Likväl kom man fram till Kathmandu exakt 24 timmar efter att man lyft från Göteborg. Vi togs utomordentligt väl om hand av vår nepalesiske guide Shekar Singh Gondal, som behängde oss med kransar och gav oss det tredje ögat i pannan och förde oss i säkerhet till Bhaktapur. Denna förtrollande gamla stad är helt

oförstörd av turismen och fullständigt intakt i sin närmast antika prägel av uråldrig historisk kulturstad. Alla turister måste betala 300 rupier i inträdesavgift till staden, som var väl värd det, och vårt hotell var ett förtjusande litet dockskåp i fyra våningar med trappor branta som stegar och restaurang på taket. Där kunde man äntligen slappna av, tvätta sig fri från allt svett och smutsslagg, äta gott och sova i en riktig säng. Vi satt alla uppe på taket under kometens långsamt resignerande sken och åt bättre än någonsin i Sverige medan vi njöt av det faktum, att i denna milda sommartemperatur med bara armar inför planeternas sken med den godaste tänkbara mat i ett fantastiskt litet drömhotell, ingenting för tillfället kunde bli bättre. Att vi skulle klara av både Kailas och Mount Everest utan några större svårigheter var därmed liksom en självklarhet från början. (3.5.1997)

(forts, i nästa nummer.)